

POEME PERSANE

BABA TAHER • OMAR KHAYYAM
SAADI • RUMI • ŞABESTARI • HAFEZ

Selecție, traducere din persană, note și comentarii
OTTO STARCK

Cuvânt înainte:
GEORGE GRIGORE

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuvânt înainte de George Grigore	5
BABA TAHER	9
OMAR KHAYYAM	19
SAADI	107
RUMI	149
ŞABESTARI	251
HAFEZ	283
Note și comentarii	315

POEZIA PERSANĂ – EXPRESIA GENIULUI IRANIAN

Fără nicio îndoială, nicio altă formă de artă nu este atât de iubită precum poezia în Iran. Se poate spune că ea este arta supremă a culturii iraniene, expresia cea mai înaltă, cea mai rafinată, cea mai plină de strălucire a geniului iranian dintotdeauna. Impactul său asupra literaturilor lumii, prin multitudinea de traduceri, s-a produs nu numai la nivel de formă – a se vedea gazelul, catrenul etc. – ci și la nivel ideatic, fiind preluate teme ce țin de o anume viziune asupra lumii, de cunoașterea fină a regulilor care o guvernează, de căutare a divinității, de celebrare a vieții ale cărei neajunsuri sunt privite cu înțelepciune, de o filosofie ce îl descătușează pe om din deșertăciunile lumii, ducându-l spre esență.

Baba Taher, Omar Khayyam, Saadi, Rumi, Șabestari, Hafez, șase dintre cele mai strălucitoare nume cu care poezia persană se identifică, sunt reunite în această carte de talentatul traducător Otto Starck, cel care, de-a lungul vremii, a oferit culturii române tălmăciri pline de har, de o mare acuratețe și frumusețe, în același timp, din marea poezie persană. Trebuie subliniat aici că efortul făcut de traducător, în această întreprindere, este considerabil, având în vedere nu numai constrângerile legate de prozodie – ritm, rimă, asonanță – sau de dificultățile ce incumbă într-o structură gramaticală ce se abate, nu de puține ori, de la regulile clasice, ci și acumulările milenare de istorie, de cultură, de religie, care sublimează în versul persan. Grație stăpânirii celor două limbi, persană și română, în subtilitățile lor creatoare, Otto Starck reușește să ofere cititorului român texte ce păstrează parfumul originalului persan.

Poezia persană, bogată în teme și orientări, este străbătută, de la un capăt la altul, de spiritul sufit, acea înaltă expresie a sufletelor îmbătate de dragoste divină. Așadar, nu întâmplător tema vinului, ca băutură paradisiacă așa cum este descris în Coran, și a beției, ca stare de efuziune a celui ce se apropie de divinitate este

prezentă la tot pasul în marea simfonie poetică persană. Chiar și acolo unde interpretarea lasă loc echivocului, fiorul mistic se face simțit. Faptul că vinul material este interzis de către Legea islamică accentuează și mai mult acest simbolism prezent în literatură. Tema vinului își are rădăcini adânci în tradiția iraniană, având în vedere că vechii persani venerau vinul și chiar îl divinizau sub numele de Haoma (inițial, numele unei băuturi mitice care confera nemurirea, destinată zeilor și celor aleși – precum ambrozia la greci – cu aceeași funcție ca Soma la indieni). Acest cult persan al vinului are drept similitudine în Europa precreștină, cultul lui Dionysos la greci, cultul lui Bacchus la romani. Așadar, după islamizarea persanilor, acest cult al vinului va transpărea, sublimat, doar ca esență, în zona misticii grație și descrierii oferite de Coran. Vinul înseamnă dragoste și bucurie. Adevărații credincioși sunt beți de vinul dragostei divine. Vinul îl eliberează pe băutor de cătușele legalismului și ale convențiilor, căci el este, în calitatea sa de băutură paradisiacă, o emanație divină care iradiază din formă în formă, un simbol al dragostei supreme care se manifestă în creație: beția înseamnă uitarea a tot ceea ce nu este Dumnezeu.

O altă temă predilectă este cea a suferinței profunde pricinuită de așteptarea întoarcerii la Dumnezeu, de dragostea mistuitoare a sufletului de a se aneantiza în El precum în celebra legendă a privighetorii și a trandafirului, legendă ce va domina nu numai literatura, dar și toate celelalte arte înflorite pe meleagurile iraniene, trecând, apoi, în cele mai diverse culturi ale lumii. Pentru frumusețea sa emoționantă, ne-am oprit asupra uneia dintre variantele acestei legende, cu care încheiem această scurtă prezentare:

Privighetoarea – care în acele timpuri de început era mută – se îndrăgosti de trandafir care, pe atunci, era de culoare azurie, datorită frumuseții sale fără seamăn. Cu sfială, se apropie de el, însă fiind lipsită de glas, nu izbuti să-i întoarcă binețea cu care trandafirul o întâmpină. Înfuriat până peste poate, acesta nu mai vru să-i vorbească deloc din acea clipă. Copleșită de mâhnire, cu inima frântă, privighetoarea se retrase într-un cotlon al grădinii de unde înălță către Creatorul tuturor o rugă arzătoare, cerându-i să o înzestreze cu glas. În marea sa milostivenie, Creatorul îi hărăzi cel mai frumos glas din lume. Cu încredere, privighetoarea se

întoarse la trandafir și îi înălță cele mai emoționante triluri de dragoste care au putut fi auzite vreodată pe pământ, însă semețul trandafir rămase neclintit. Zdrobită de durere, privighetoarea se retrase în ascunzișul ei. Peste noapte, trandafirul fu cuprins de remușcări pentru purtarea sa crudă și îl podidiră lacrimile. În zori, când privighetoarea îl văzu plin de lacrimi, se repezi și-l îmbrățișă. Atunci un spin îi străpunse inima, ucigând-o, iar sângele său coloră trandafirul în roșu...

George Grigore

BABA
TAHER

Baba Taher din Hamadan, zis „despuiatul”, a fost unul din primii mari poeți persani, care a precedat șirul geniiilor poetice persane ca Ferdousi, Nizami, Omar Khayyam, Rumi, Attar, Saadi, Hafez și Djami. A fost unul din primii poeți care a folosit robaiul, catrenul persan monorimat, cu excepția versului al treilea, rima fiind de obicei urmată de radif, cuvântul sau grupul de cuvinte ce se repetă, menit să adâncească semnificația versului respectiv. Despre poet nu se știe decât că a trăit de-a lungul celei de-a doua jumătăți a secolului al X-lea și în prima jumătate a secolului al XI-lea. A fost înmormântat în orașul Hamadan. În rest, doar legende, din care una ar trebui menționată.

Se spune că poetul a dus o viață de derviş rătăcitor (cum reiese din unele catrene) și că odată, vizitând o madrasa (școală religioasă de pe lângă o moschee), a rămas surprins că nu înțelege nimic din ce se predă acolo. A cerut elevilor o explicație. A fost luat în râs și sfătuit să se scalde în bazinul școlii ca să-i vină mintea la cap. A urmat întocmai sfatul și, deși era în miez de iarnă, s-a dezbrăcat și s-a azvârlit în apa bazinului. A înotat puțin și apoi a revenit gol în dormitorul școlii, unde s-a culcat. A doua zi, participând la cursuri, a dat dovadă că poate pătrunde cele mai subtile probleme religioase. Cu acest prilej a exclamat: „M-am culcat kurd și m-am trezit arab”, adică dintr-un simplu țaran kurd a devenit un cunoscător al învățăturilor religioase, predate pe atunci în arabă. Poate că de pe urma acestei întâmplări i se trage și porecla „despuiatul”.

Până acum vreo 70 de ani se credea că Baba Taher a scris doar vreo 80 de catrene în dialectul kurd lur, vorbit în provincia Luristan. Apoi i s-au atribuit încă vreo 200 de catrene, compuse tot în dialectul lur. Poezia lui se bucură azi, cum s-a bucurat un întreg mileniu, de-o mare popularitate în rândul vorbitorilor de limbă persană. Este unul din primii creatori ai catrenului mistic persan. Caracteristica sa inconfundabilă, care-l situează în rândul marilor poeți persani, este exprimarea simplă, directă și dramatică a unei religiozități pure și a unei zbuciumate trăiri interioare.

*

Am selectat 50 din cele 62 de catrene care alcătuiesc volumul *Poezia mistică a lui Baba Taher*, editat în Anglia de Edward Heron-Alleni și republicat la „Octagon Press”, Londra, 1979.

CATRENE

1. (1.)

Ferice de acei ce vin să Te privească,
să stea mereu în preajma Ta și să-Ți vorbească!
Cum n-am puțința de-a mă duce să Te văd,
plec să-i privesc pe cei ce pot să Te privească.

2. (2.)

Fără Tine, nicio floare să nu prindă viață!
Și de-o prinde, nimeni să nu soarbă-a ei dulceață!
Fără Tine, de-ar începe inima-mi să râdă,
nimeni să nu vrea să-i șteargă sângerânda față!

3. (4.)

Mă tulbură-acel „da” spus întru legământ!
Păcate-am făptuit cât frunzele în vânt.
Iar mâine, când heruvii le-or citi din Cartea²
ce-n mână am s-o țin, pleca-voi fruntea la pământ.

4. (6.)

Cum nicio casă nu-i a mea, – la cine să mă duc?
Cum n-am nimica în boccea, – la cine să mă duc?
Gonit de toți, spre Tine-acum mă-ndrept.
De-o să m-alungi din poarta Ta, – la cine să mă duc?

5. (1.)

Fără-ndurare dacă mă sugrumi, – de cine Ți-ar fi teamă?
Și de m-alungi în loc să mă îndrumi, – de cine Ți-ar fi teamă?
De-un boț de inimă am parte și de nimeni nu mă tem.
Ți-e inima cât cele două lumi. – De cine Ți-ar fi teamă?

6. (8.)

Chiar dacă suntem beți fără-ncetare, – Tu ne ești credința!
Chiar dac-abia ne ținem pe picioare, – Tu ne ești credința!
Și-oricine-am fi: creștini, păgâni ori musulmani,
Și-n orice-am crede fiecare, – Tu ne ești credința!

7. (9.)

Ce-i geamătul o știe numai cine-ndură,
cum auru-n cuptor îi dă a lui măsură.
Veniți toți cei cu arse inimi să jelim,
căci numai noi știm ce-i a inimii arsură!

8. (10.)

Când pomi se pleacă peste zidul din grădină,
cuprins de jale-i Grădinarul și suspină.
Chiar dac-au roadele din perle și rubine,
ei trebuie tăiați și smulși din rădăcină.

9. (11.)

O, inimă, ți-e drumul plin de spini și colți,
dar drumu-acesta duce dincolo de bolți!
O, de-ai putea să-ți smulgi tu pielea de pe trup,
ca mai ușor atunci povara să ți-o porți!

10. (12.)

Veniți voi cei ce inimii-i simțiți pojarul!
Să ne-adunăm să ne povestim amarul
Și-n cumpene să-l cântărim! Cu cât vom arde mai
vârtos, cu-atât mai greu va trage-atunci cântarul.

11. (13.)

Veniți voi cei cu arse inimi și-n zăvoi – să jeluim!
Pieirea-acelui fraged trandafir de soi – să jeluim!
Veniți în crâng și să-ntovărășim privighetoarea!
Când ea se va opri din plâns, atunci noi – să jeluim!³

12. (14.)

Un șoim am fost și după prăzi plecam în pripă.
Săgeata Dragostei străpunse-a mea aripă.
Nu rătăci nepăsător prin munți! Poți fi
și tu lovit de vreo săgeată-n orice clipă.

13. (16.)

Roata bolții-n râvna ei nimicitoare,
ochilor le smulge lacrimi amare.
Fumul deznădejzii pân-la cer se urcă...
Lacrimile-ajung până-n adânc de mare...

14. (17.)

Vai, cât chin a izvorât – din inima aceasta!
Zi și noapte-s zădărât – de inima aceasta,
Îndestul mi-am plâns durerea! Smulge-mi, Doamne,
inima! Mi s-a urât – de inima aceasta!

15. (18.)

Viețuiesc pe-un sterp pământ – și zi și noapte...
Ochii-n lacrimi îmi tot sunt – și zi și noapte...
N-am nici friguri și nici chinuri nu mă-ncearcă.
Știu numai că mă frământ – și zi și noapte...

16. (19.)

Năpăstuită mi-este inima neîncetat,
căci inima plătește pentru-al ochilor păcat.
Dar dacă ochii n-ar vedea frumoase fețe,
cum ar ști inima frumosu-n cine s-a-ntrupat?

17. (20.)

Cu inima și ochii sunt mereu într-o gălceavă,
căci tot ce ochii văd se-adună-n inima hulpavă.
Dar am să-mi fac din bun oțel o spadă ascuțită,
ca ochii-mi să-i străpung. Să-și afle inima izbavă.

18. (21.)

Inima-mi zadarnic mi-o îndrum.
N-o ajută sfatu-mi nicidecum.
De-o azvârl în vânt – n-o duce vântul.
De-o arunc în foc – nu scoate fum.

19. (22.)

Sunt dervișul desfrânat și cam nebun.
N-am putut nimic în viață să adun.
Ziua, bat în lung și-n lat pământul.
Noaptea, capul pe o piatră eu mi-l pun.

20. (23.)

În lumea asta, fluture asemeni mie – nu-i.⁴
Și nici vreun alt nebun asemeni să mai fie – nu-i.
Vezi, șerpui și furnicile își au sălașul lor.
Pentr-un sărman ca mine, nicio coșmelie – nu-i.

21. (24.)

În cuget, doar grăuntele pierzării – încolțește,
și-n crângul meu doar floarea frământării – încolțește.
Atâta mi-e de sterp pustiul inimii,
încât în el doar iarba disperării – încolțește.

22. (25.)

Ca un pocal mi-e inima când plânge,
încât oftatul meu o poate frânge.
De plâng cu sânge nu-i mirare: –s pomul
ce-și are rădăcinile în sânge.

23. (26.)

Un singur chin dac-aș simți, – ce bine-ar fi!
Și scurt dac-acel chin ar fi, – ce bine-ar fi!
Să-mi stea la căpătâi un vraci sau vreo iubită
și numai unul de-ar veni, – ce bine-ar fi!

24. (27.)

Ca naiul jeluiește inima-mi pustie...
Durerea despărțirii-o simt mereu mai vie
și pân-la Ziua Judecării mă va pârjoli.
Dar când veni-va Ziua, numai Domnul știe.

25. (28.)

E primăvară. Trandafirii-n crâng mă-mbie...
Pe orice ram se strâng privighetori, o mie...

Dar eu pe niciun câmp nu pot să pun piciorul.
Mai arsă inimă c-a mea n-aș vrea să fie!

26. (30.)

Sunt pasărea de foc ce poate-aprinde-n pripă
întreaga lume c-o bătaie de aripă.
Zugravul pe-un perete de m-ar zugrăvi,
icoana mea-ar aprinde casa într-o clipă.

27. (32.)

Când iubita față ochii-mi vor s-o vadă,
lasă-mă! De mult căzutu-i-am eu pradă.
Mână mai încet de-acuma, cămilare!
Caravanei vieții i-am rămas în coadă.

28. (33.)

O, nimeni nu-i din inima-mi sărmană – să te smulgă,
și nici obrazu-ți fără de prihană – să mi-l smulgă.
Strâng genele pe ochi, ca nu cumva șuvoiul
de lacrimi care curg a ta icoană – să n-o smulgă.

29. (37.)

De piatră-ți este inima, și pentru mine – nu ia foc.
O, nu-i mirare dacă pietrele haine – nu iau foc.
Voi arde pân-ce inima-ți se va aprinde,
câci singure, abia tăiatele tulpine – nu iau foc.

30. (38.)

Îndrăgindu-te, simt inima cum mi se strânge.
Genele mi se tot bat și iar încep a plânge.
Inima îndrăgostitului e-un ciot abia tăiat:
la un capăt arde și din altu-i curge sânge.

31. (39.)

O, fără Tine, inima-n tihnire – nu rămâne.
Și când Te văd, nici urmă de mâhnire – nu rămâne.
Din chinul inimii-mi de și-ar lua toți partea lor
de chin, vai, nimeni fără pătimire – n-ar rămâne.

32. (40.)

Zulufii când pe-obraji tu ți-i resfiri,
amesteci hiacînți cu trandafiri.
Și când îi scuturi, vezi c-atârână
de fiecare-o inimă-n zvâcniri.

33. (41.)

Vreau fața ta să fie mai strălucitoare!
Săgeata ta vreau inima să mi-o doboare.
Știi tu de ce ți-e negru benghiul de pe-obraz?
Ars negru-i tot ce prea aproape stă de soare.

34. (42.)

Când părul ți-l alintă un zefir,
mai dulce boare nu pot să respir.
Iar noaptea-n vis la piept dacă te strâng –
în zori simt doar miros de trandafir.

35. (43.)

Din doi zulufi ai tăi îi fac lăutei strune.
O, ce mai vrei să-i ceri tu inimii nebune?
Cum văd că nu ții să-mi devii nicicum iubită,
De ce vii noaptea în vis ca o minune?

36. (46.)

Mai luminează-mă o noapte cu privirea,
Și smulge-mă din chinul ce-l stârnise despărțirea!
Mă jur pe arcu dublu-al negrelor sprâncene,
Că n-am părtașă-n lume decât jeluirea.

37. (47.)

Leopard ești sau un leu – tu, inimă a mea?
În război suntem mereu – tu, inimă a mea.
De-o să-mi cazi în mână, sângele am să ți-l vărs
fața lui s-o văd și eu – tu, inimă a mea!

38. (48.)

Îți dărui inima și sufletul buimac,
și toate câte le dezvălui ori le tac.

Nu știi de unde-mi vin atâtea suferinți,
dar știi că doar la Tine pot afla un leac.

39. (49.)

Dac-ai să vii, în mângâieri doar te voi ține.
De n-ai să vii, eu mă voi stinge fără tine.
Tu inimii trimite-i câte chinuri vrei.
Pieri-voi sau voi arde ori îmi va fi bine.

40. (50.)

Laleua stând pe culmi cu fruntea-n soare – șapte zile ține.
Și-o viorea pe maluri de izvoare – șapte zile ține.
Vesti-voi ca un crainic, din oraș într-alt oraș:
„Credința fetelor cu chip de floare – șapte zile ține!”

41. (51.)

Inima, de dorul Tău, de mult simt că s-a frânt.
Pernă mi-este piatra și culcuș mi-acest pământ.
Singuru-mi păcat e dragostea care Ți-o port.
Nu trec toți cei ce Te-adoră prin acest frământ?

42. (52.)

O faclă sunt, plângând cu lacrimi de foc.
La fel plâng inimile fără de noroc.
De dorul Tău ard noaptea, ziua-ntreagă gem.
Acest e-al zilelor și-al nopților soroc.

43. (53.)

Fără Tine, suferințele mă scurmă,
pomului nădejdiei rodul i se curmă.
Fără Tine, zi și noapte zac pierdut,
așteptând să vină clipa de pe urmă.

44. (54.)

În doliu-s de când mi Te-ai smuls vederii.
De-atunci port numai straietele durerii.
Purced din Tine ca din soare zorii,
de-acum și pân-la Ziua Învierii.

45. (55.)

Un foc mi-e-n inimă și ochii-n lacrimi sunt.
 Ulciorul vieții-i plin de-al sângelui frământ.
 Mireasma-Ți mă va smulge sigur morții,
 în clipa când vei trece peste-al meu mormânt.

46. (56.)

Moartea e o boală care n-are leac.
 Regi și sftnici la poruncă-i fac pe plac.
 Împărații ce mai ieri prădau orașe
 astăzi pradă viermilor sub glie zac.

47. (58.)

Din ziua când făcutu-ne-ai Tu din argilă,
 vădirăm numai nesupunere și silă.
 În numele imamilor credinței noastre,
 prefă-Te că nu vezi când vine-acea cămilă!⁵

48. (59.)

De griji lumești oricare suflet are parte.
 Prin alchimie poți de ele-a te desparte.
 La urmă îi aflăm cu toții leac durerii,
 căci inima-și găsește leacul doar în moarte.

49. (60.)

De lumea asta vrând a mă desparte, – mă tot duc...
 Lăsând în urmă China, mai departe – mă tot duc...
 Întreb hagiții⁶ cât de lung e drumul.
 „Am mers destul sau trebui’ mai departe – să mă duc?”

50. (62.)

Tu, ce știința bolții nu știi s-o rezumi,
 și nici spre crâșme pașii nu ții să-i îndrumi,
 o, cum vei ști tot ce-ai pierdut sau câștigat?
 Cum vrei s-ajungi printre aleșii astei lumi?